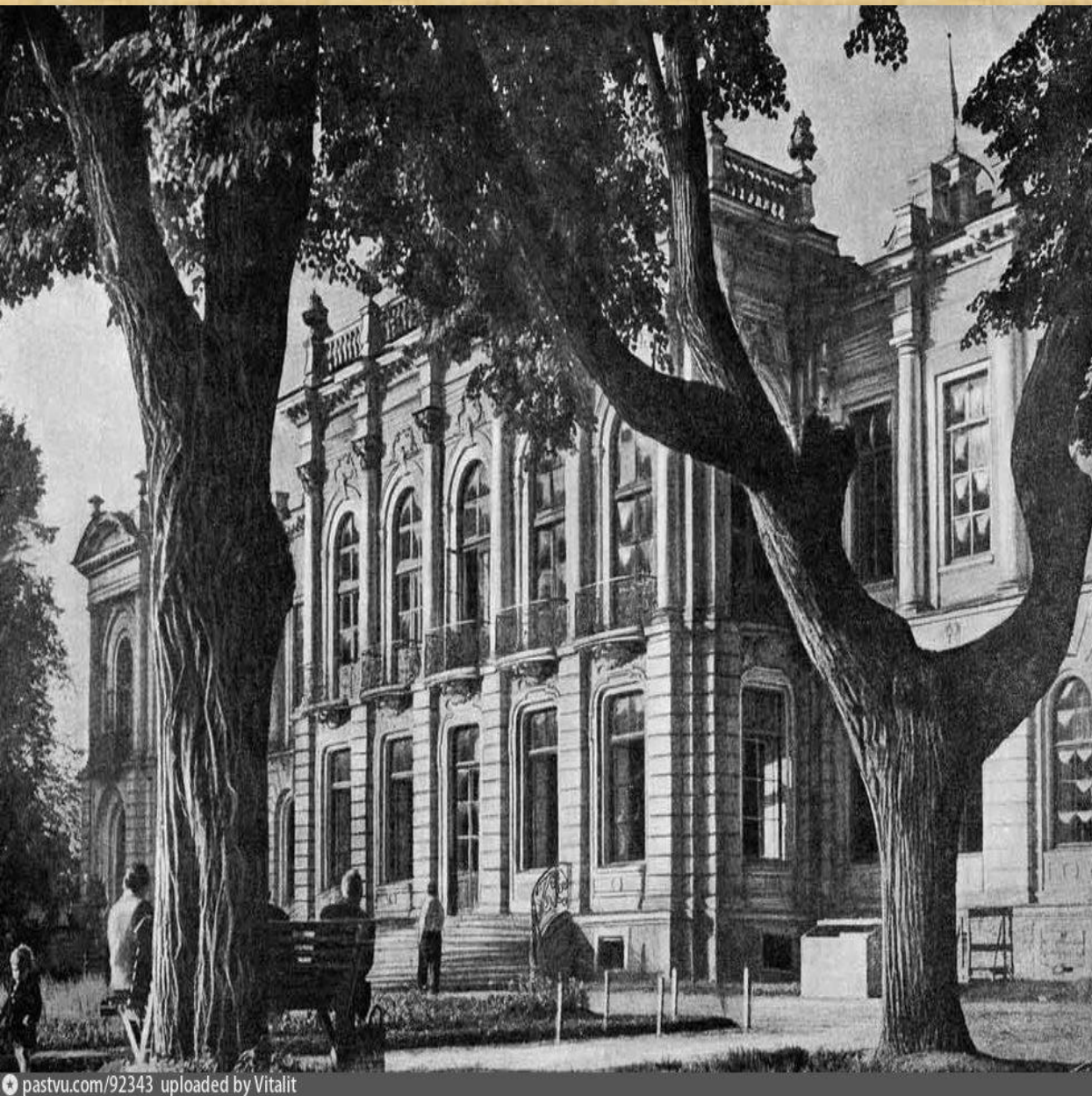

ХЪУЫЛАТЫ СОЗЫРЫХЪО (1900 – 1937)

**Подготовила
Варзиева Арина
Ученица 11 класса
МБОУ СОШ №2 г. Беслана**

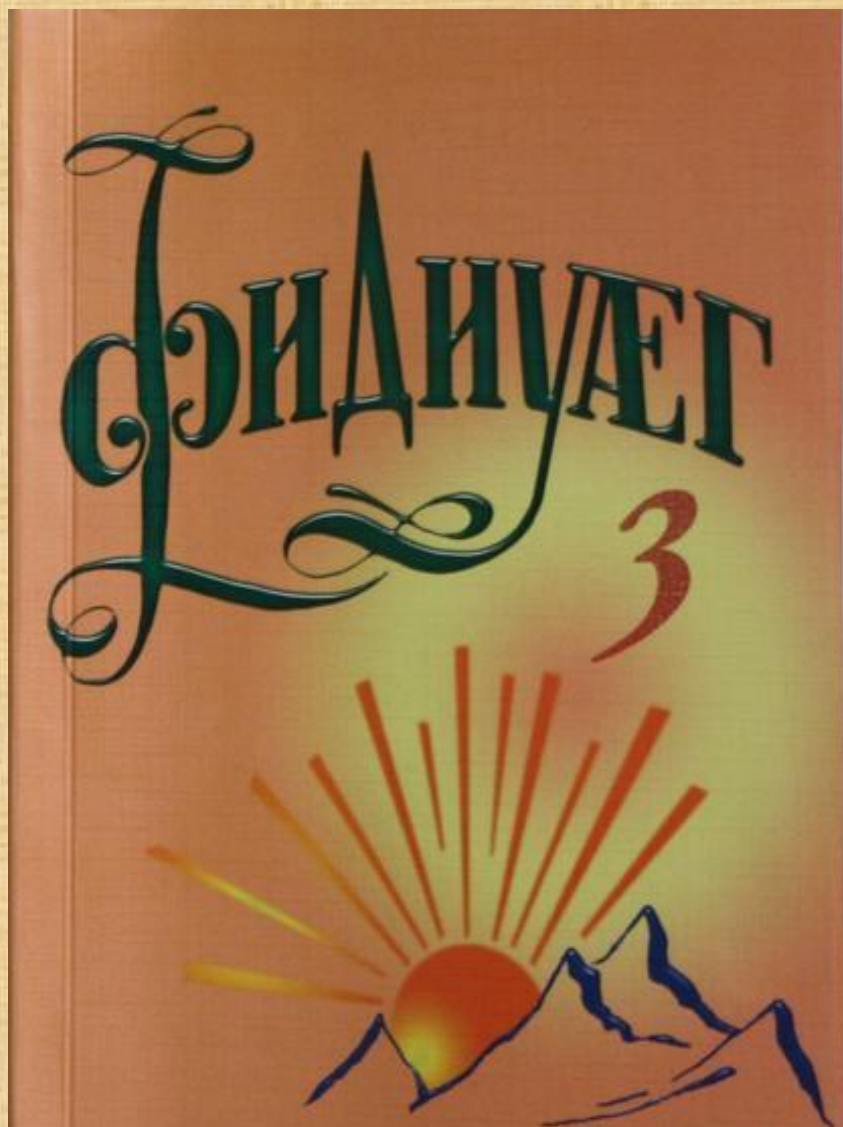

Хъуылаты Созырыхъо райгуырд
1900 азы Хуссар Ирыстоны
Згъуыбыры. Йæ сабийы бонтæ
арвыста йæ райгуыраен
хъæуы. 1909 азы амард йæ
фыд Садуллаæ, æмæ
лæппуйы йæ фыдыфсымæр
Алыксандр Цхинвалмаæ акодта.
1909 азы Созырыхъо бацыд
Гуры гимназмаæ. Гимназы
ахуыргæнгæйæ лæппу
æмбарын байдыдта магуыр
адæмы уавæр æмæ йæ хъус
дарын байдыдта революцион
змæлдмаæ.

Цард ивта. Ралæууыд 1917 аз. Созырыхъо хъазуатонæй архайдта адæмы революцион змæлды, ирон фæсивды разæнгард кодта тохмæ.

1920 аз Хуссар Ирыстонæн сси тугуарæн аз, арт ыл бафтыдтой Гуырдзыстони нацистæ. Цхинвалы йæхи кæрты æвирхъауæй фæемард Созырыхъойы мад Натъа йæ хæрæфьиртимæ, фæемард сæ дарæг, Созырыхъойы фыды æфсымæр Алыксандр. Уыцы цаутæ фæстаæдæр фыссæг равдыста йæ уацмыс «Тугæй æлхæд»-ы. 1921 азы Созырыхъо сыздаехт уæлахиздаутимæ Бургъустаны хæстæй. Уæд райдыдта йæ царды ног фæлтæр. Созырыхъо 20–30-æм азты иудадзыг уыд æхсæнадон куыстаен йæ тæмæны. 1921-1923 азты куыста Хуссар Ирыстони фæскомцаедисы разамонæгæй. 1923-1928 азты ахуыр кодта Мæскуыйы Тимирязевы номыл хъæуонхæдзарадон академийы. Райста экономисты дæсныад, фæлæ фæстаæдæр йæхæдæг фыста, зæгъгæ йæ зæрдæ фылдæр æхсайдта фыссыны 'рдæм, литературæмæ.

1928 азы сыздаæхт Ирыстонмæ. Куыста журнал «Фидивуæджы» редакторæй. Архайдта мыхуыр æмæ культурæйы рæзтыл. 1930 азы октябры Цхинвалы уыдис дыууæ Ирыстоны фысджыты æрцыд (съезд). Сæйраг докладгаенæг уыд Созырыхъо. 1931 азы йæ Калачы куысты сæвæрдтой Гуырдзыстоны Компартийы ЦК-йы аппараты. 1935 азы йæ скодтой Хуссар Ирыстоны рухсады адæмон комиссар. Уыцы бынаты фæкуыста 1937 азмæ, йæ царды трагикон кæронмæ.

Созырыхъойы сфæлдыстадон куыст райдыдта поэтикон фæлварæнтæй. Бирæ не сты Созырыхъойы æмдзæвгæтæ. Сæ мидис у хуымæтæг, ис сын иу сæйраг темæ – сæрибар уарзын. Ацы темæйæн йæ иннæ фарс у цагъардзинадыл хъоды кæнын («Ахæсты катый», «Баст цæргæс», «Æхсæв», «Гаджидау», «Тох æмæ фæллой»).

Созырыхъо эпикаейы цы сфæлдыста, уый бæрæг нæу (37-æм аз куынаг кодта йæ амæттагты фæллой). Йæ номыл баззад дыууæ кадæджы: «Тотырадзы зарæг» æмæ «Таймуразы зарæг».

Созырыхъойы сфæлдыстадон тых ирдæрæй зыны йæ прозæйы. Созырыхъо Йæ радзырдтæ сты ирон новеллаейы бæрзонддæр æнтыстытæй. Йæ радзырдтæ мыхуыры цæуын райдыдтой 1927 азы. 1928 азы Цхинвалы рацыд йæ новеллаеты æмбырдгонд «Таурæгътæ». Уыдыс дзы «Фыййауы катый», «Хоходжы хъæстытæ», «Номылус», «Æртындæссæй иумæ», «Иудзонгон», «Муссæйы скъола» æмæ «Ног фæндаг». 1931 азы Дзæуджыхъæуы фыссæгæн рацыд ног æмбырдгонд «Уацмыстæ. 2-аг чиныг» («Æфсæн уæйыг», «Дзуддаг Осуахъ», «Мæрдты бирæгъ», «Музейы», мисинагтæ «Тугæй æлхæд», пьесæ «Хъæу фенкъуыст», кадæг «Тотырадзы зарæг»). Уыдон сты йæ зындгонд уацмыстæ. Йæ фæстаг æхсæз азы цы фыста, уыдонæй ницы разынд, æвæццæгæн, сæфт æрцыдысты 1937 азы.

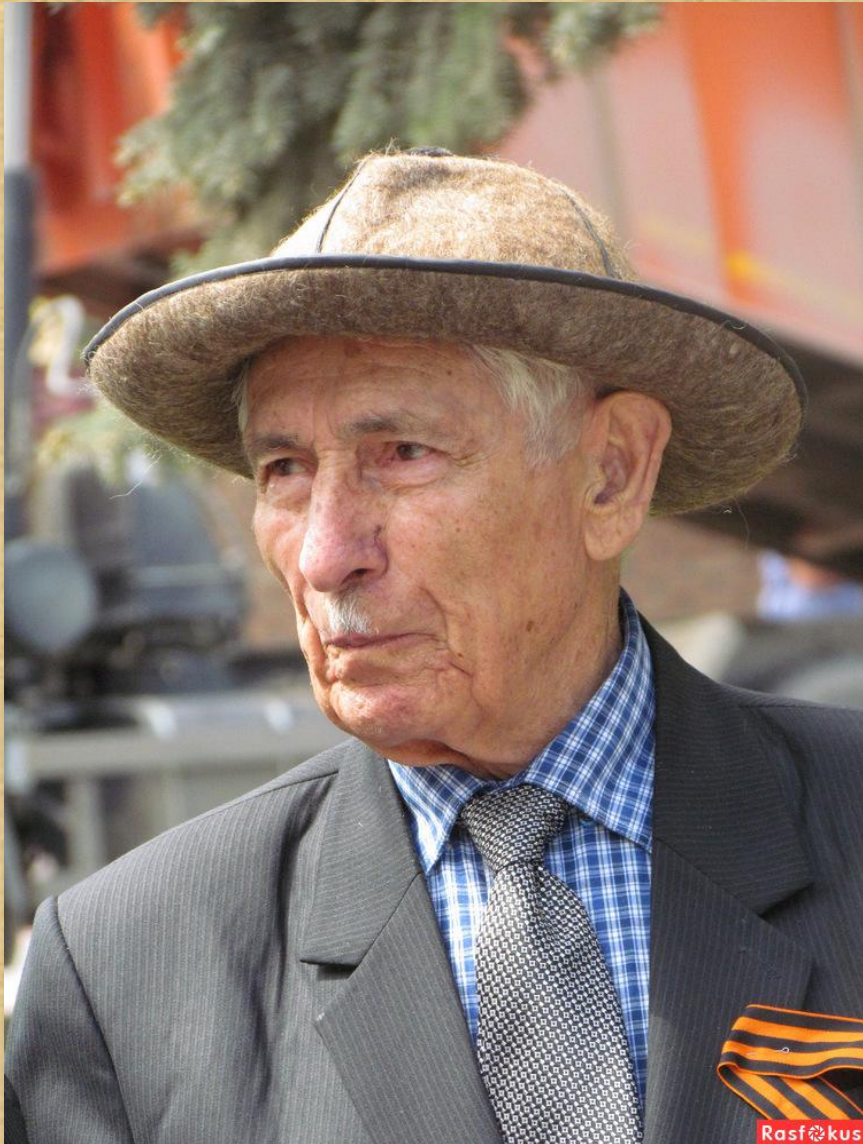
Созырыхъо уыд мидхæсты архайæг. Федта стыр социалон æнкъуыстытæ, тох æмæ йæ фæстиуджытæ. Бавзæрста сæ йæхи удыл. Уыйадыл йе сфæлдыстады зынгæ бынат ахсынц мидхæсты цаутæ, тохы нывтæ æмæ трагикон хъысмæттæ. Уыдон æвдыст цæуынц бæрзонд аивады рауджы, реализмы фæрæзтæй («Тугæй æлхæд»), «Æртындæсæй иумæ», «Музейы», «Иудзонгон»).

Созырыхъойы сфæлдыстады зынгæ бынат ахсынц советон царды æууæлтæ. Фыссæг лæмбынæг каст цардмæ, адæмы уагмæ, лыстæг сын æвзæрста сæ ивæнтæ, сæ рæзты здæхæнтæ («Муссæйы скъола»), «Ног фæндаг», «Æфсæн уæйыг», «Дзуддаг Ошуахъ»).

Хъæздыг у Хъуылайы фыртаен йæ аивадон æрмадз: ис дзы фаг ахорæнтæ æрхуым æмæ хъæлдзæг нывтæ æвдисынаен.

Фыссæджы курдиат ифтонг у сатирæ æмæ юморы фæрæзтæй («Мæрдтыбирæгъ», «Дыууæ къæрныхы»).

Созырыхъо ирон прозæйы уыди раздæуæг, фæндагысгарæг, йæ радзырдтæ уыдысты фыццаг фæлварæнтæ ног цард æвдисынаен, хуымæтæджы йæ нæ хонынц «ирон советон литературæйы бындурæвæрджытæй иу» (Суменаты З.Н.) Йе сфæлдыстад æмткæй у ирон прозæйы зынгæ æнтыст, и сын ахъаззаг идейон æмæ аивадон ахадындынад.

**«СОЗЫРЫХЪО УЫДИС ИРОН
НОВЕЛЛИСТИКАЙЫ
ДÆСНЫДÆР
СФÆЛДИСДЖЫТÆЙ. ЙÆ
РАДЗЫРДТÆ ÆМÆ УАЦАУТÆ
ИРОН ПОЭЗИЙЫ АХСЫНЦ
ЦЫТДЖЫН БЫНАТ».**

ДЖУСОЙТЫ НАФИ

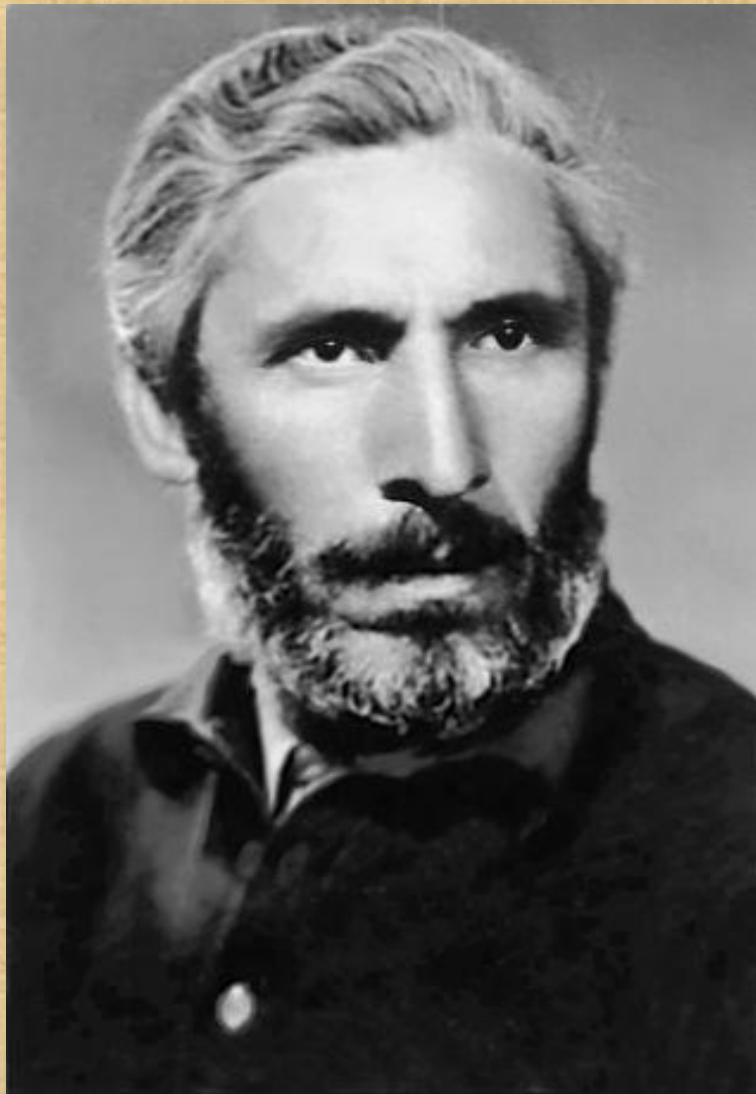
**«ИРОН ЛИТЕРАТУРАЙЫ
СОЗЫРЫХЪОЙЫ
СФÆЛДЫСТАД БÆРÆГÆЙ
ЗЫНЫ ЦАРДЫ
АХСДЖИАГДÆР ФÆРСТЫТÆ
ÆМÆ ПРОБЛЕМАТÆ ЛЫГ
КÆНЫНÆЙ, АКТУАЛОНДÆР
ТЕМАТÆ ÆВÆРЫН ÆМÆ
ÆВДИСЫНÆЙ».**

ГАФЕЗ.

**«ТАУРÆГЪТЫ БÆСТÆ РÆДАУ У
КУРДИАТЫЛ. УЫДОНМÆ
ХЪУЫСТА ФИДÆНЫ ФЫССÆГ
ЗÆРДИАГÆЙ. УЫДОН УЫДЫСТЫ
ЙÆ ФЫЦЦАГ ЗОНДАМОНÆГ,
СÆ ТАУРÆГЪТÆЙ БАЗЫДТА АИВ
ДЗЫРДЫ АД».**

ДЖЫККАЙТЫ ШАМИЛ.

**«СГУЫХТЫД ДИС КÆНЫН, ТОХЫ
РОМАНТИКÆ УАРЗЫН, ЛÆГДЗИНАД
ПОЭТИЗАЦИ КÆНЫН, НАМЫС
АДÆЙМАГÆН КАД КÆНЫН, -
УЫДОН СТЫ СИКЪОЙЫ
СФÆЛДЫСТАДОН НАМЫСОН
ÆМÆ ЭСТЕТИКОН ÆУУÆЛТÆ».**

ДЖУСОЙТЫ НАФИ.